

Əlövsət BƏŞİRLİ

*Ömür yolu açıq yoldur,
Nə getdi, getdi.
Bir gün də qalmır alında,
Nə itdi, itdi.
Bu dünya dəmya dünyadır,
Nə bitdi, bitdi.*

Vaqif SƏMƏDOĞLU

...Dünən bir yerdə olmuşduq. Deyib-gülmüşdük, dərdləşmişdik. Xoş arzularla xudahafizləşib ayrılmışdıq. Evdə də əhvalı yaxşı imiş. Nəvəsini doyunca oynadıb, yatağına girib, elə yuxudaca. Səhər elə biliblər kişi möhkəm yatıb. Aylıtmağa qıymayıblar. Sonra görüblər ki, adətə xilafına işə gecikir. Oyatmaq istəyiblər...

Həmişə nikbinliyi ilə seçilən yaşlı iş yoldaşının təsəlli dolu cingiltili səsi elə bil dəs-təkdə qulağıma dəldirdi: "İndi belə hallar çox olur. Yatır, ayılmaq. Ürək də dayandı, qurtardı. Buna deyirlər "Xoşbəxt ölüm". Heç kimi incitmir, özü də incimir, ağrısız-filansız..."

Dəstəyi yerinə qoyub ayağa qalxmaq istədim. Taqətim olmadı. Sanki çiyinlərimdə ağır yük asılmışdı. Başımı əllərimin arasına alıb fikrə qorq oldum. Telefonda eşitdiklərim elə bil qulaqlarımda əks-səda kimi təzədən səslənirdi: "Xoşbəxt ölüm!"

İlahi, bu nə sözdür? Ölümlün də xoşbəxti olar?! Ömründə heç bir ciddi xəstəliyi olmayan, sapsağlam, dağ cüssəli kişi bir gecənin içində... Üreyində nəqəddər arzuları qaldı... Qızını köçürməyib, kiçik oğlu məktəbdə oxuyur. Hələ nəvə toyu arzulayırdı...

"Xoşbəxt ölüm" yoxdur. Rahat ölmə var. Rəhmətlik anam 80-i haqlamışdı. Nəticəsini görmüşdü. Üreyi xəstə idi. Son vaxtlar yaman düşmüşdü. Arvad o gündən qorxurdu ki, özünü həm əqli, həm də fiziki cəhətdən idarə edə bilməsin. Heç kimo, doğmalarına, mənim özümə - birçə övladına möhtac olmaq istəmirdi. Həmişə namaz üstündə dua edirdi: "İlahi, mənə rahat ölüm qismət elə. Şükürlər olsun ki, mənə hər şey vermisen: oğul, gəlin, nəvələr, nəticə. Hamısı da ağıllı-kamalı. İlahi, onları bəxtəvər elə. Mən ömrümü başa vurmuşam. Mühəribədən, acıqdan sonin köməyinlə birçə oğul balamı çıxarıb xoş günlərini görmüşəm. Necə sevinmişəm bir özü bilirsən. Mənə bəxtəvər deyiblər. Hələ paxıllıq eləyənlər də tapılıb: birçə oğlu neçə budaq olub, çörəyi, fərsəti, savadı, vəzifəsi... İlahi, sənə min-min şükürlər edirəm, yalvarıram: balalarını özü qoru, xatandan-boladan hiyf elə. Bu dünyadan onların çiyində köçürt məni..."

Nəvəsi Səmədə xəlvətcə möhkəm-möhkəm tapşırması: qabaqda özü gedərsən!

Tanrı anamın duasını müstəcəb elədi. Səməd də nənesinin vəsiyyətinə ədəb-ərkanla əməl etdi...

...Birdən sinəmdə küt ağrı hiss etdim. Yadıma düşdü ki, rəhmətlik dostumun da ürəyi hərdən sancırdı. Amma həkimlə arası yox idi. Arada mənə zarafatyana sataşardı ki, elə bir ayağın həkimdədir, özünə yaxşı baxırsan. Mən nə qədər təkid etsəm də, özünü müalicə etdirmirdi: "Məndə nə var ki, - deyirdi, - sapsağlamam. Görmürsən?" Bir mən yox, hamı görürdü ki, onun sağlam görkəmi var. Azar-bezarın nə olduğunu bilmir. Elə buna görə də indicə eşitdiyim bəd xəbərə inana bilmirdim, inanmaq istəmirdim. O da öz ölümünə inanmırdı. Arabir iş otağıma gəlib qapının ağzındakı bədənnüma güzgünün qarşısında diqqətlə özüne baxardı: "De görürm, necəyəm?" - ərkle, özünəməxsus deyimlə soruşardı. "Maşallah, lap dağ kimi-sən", - deyirdim. "Maşallah günün olsun. Budur sənə deyirəm, inşallah, mən çox yaşayacağam. Lap qocalıb əldən düşəcəyəm. Hə, elə ki, gördüm o söz, Əzrail bəzi mərdiməzarlar kimi ətrafımda hərhlənir, onda balalarını, nəvəbrimi, nəticələrimi, bəlkə də kötik-cələrimi yığacağam başıma, əməlli-başlı vəsiyyətim eləyəcəyəm. Deyəcəyəm ki, heç ağlayıb-ələməyin. Deyin, gülün. Çünki sizin babanız..."

ÖMÜR YOLU

Xatirə-povestdən səhifələr

Qulağımda elə bil uğultu qopdu. Sinəmdəki küt ağrı təkrar olundu. Əlimi ürəyimin üstünə qoyub: "Sən, saydığını say, gör fələk nə sayır, - fikrimdən keçirdim, - rəhmətlik heç vəsiyyətini də eləyib bilmədi. Sözü ürəyində qaldı".

Sağ əlimi sinəmin ağrıyan yerində ehməlcə gözdürə-gəzdürə düşündüm ki, axı, deyərsən, heç mənim ürəyim xəstə-zad deyil; ürəyimi ağrıdan, narahat edən orada yığılıb qalan sözlərdir. Gövlərlərimə, nəvələrimə, mənədən sonra gələnlərimə, əslimə, nəslimə, soyadıma deyəcəyəm, demək istədiyim sözlər, adi həqiqətlər, nələr, nələr... Bilmiyəm, təkcə onu bilirəm ki, ürəyim doludur, boşalmaq istəyir. Əlimi qələmə sarı uzadıram: ömrümdən keçən günləri, ayları, illəri xatırlayıram...

*Kiçik bir sudur yer üzündə Kür
Baxsan bu dünyanın xaritasına,
Bas niyə qalbində ümman döyünür,
Mən qulaq asdıqca Kürün səsinə?!*

S.Vurğun

Kür Salyanda sakit axır, salxım söyüdlərin kölgə saldığı sahil dərindən sükuta qorq olur. Və birdən bu əsrarəngiz sükut içində qulağıma səs gəlir, Kürün səsi... Siz heç Kürün səsinə eşitmisiniz? Mən çox eşitmişəm. Her dəfə gözlərimi yumub diqqət kəsilməmişəm: mənə elə gəlib ki, çox uzaqlardan qopub gələn bu səs... ulularımın səsidir. Ana Kürün bərkətli sahillərində yurd-yuva tikən, məskən salan, barlı-bəhrəli bağlar becərən, nəsilbənəsil torpaqla çarpışan, onu göz bəbəyi kimi qoruyan, uğrunda canlarını əsirgəməyən uluların ruhunun səsidir. Uzaqlardan qopub gələn bu səs əks-səda verib susmuş çayın bənzərsiz, həzin nəğmələrinə qarşı...

Dünyaya gözümlü Kürün qırağında, baba yurdum qədim Cəngən kəndində açmışam. Kürün suyu, balığı, çörəyi, mer-meyvəsi ilə boy atmışam. Onun qoynunda sapsağlam böyümüşəm. Lap ilk çağlarımdan - qonşumun

uşağı çayda boğulanda özüm üçün bir həqiqəti "keşf" etmişəm: Kür ana kimi mehriban, ata kimi sərtidir. İməkloye bilməyən çağa anasının qucağında rahatlıq tapır, üzməyi bacarmayan Kürün qoynunda boğulur. Bu sadə, adi həyat həqiqəti erkən çağlarımdan məni yaşlılarla birlikdə yayın cırhacırında üzməyi öyrənməyə məcbur edib.

İlk vaxtlar yayda Bala Kürdə (Salyanda Akkuşa çayına deyirlər) çimirdim. Beşinci sinfi bitirib yay tətilinə çıxanda artıq Kürü üzüb keçirdim.

"Qasım suatı" Kürün ən dolğun, enli, Salyanın ən səfəli, bağlı-bağatlı yeri idi. Yaşlılarla (bibim oğlu Əkbər, dayım oğlu Hamən, məhəllə uşaqları) hər gün burada doyuncu çimər, qarşı sahib - Kürün o tayma üzüb keçər, futbol oynayar, barlı budaqları suya kölgə salan ağacların mer-meyvəsini yoluşdurub ağzımıza təpər, bağı gözətçisinin hənirtisini eşidən kimi çaya tullanıb geriye üzərdik. Uşaqlarla mərc gələrdik, bir növ yarışardıq: kim elini o taya vurub hamıdan tez geriye - bu taya üzə bilər, üzü üstə, arxası üstə, böyrü üstə, eşmə üsulu ilə. Kim bağı gözətçisinin tozlaşdığı daş-kəşəyə tuş gəlməmiş, hamıdan tez suya tullanıb o taya birinci keçər... Beləcə uzun

Söhbətin axırında Şamil müəllim dedi: "Kür üzün yaman darıxmışam, a bala. Birçə onu görürsən..."

Tələ elə gətirdi ki, Şamil müəllim Salyana gəldi. Söhbət edə-ədə onu öz istəyib Kür qırağına götirdim. Kişi doğma çayı görəndə ki mi bütöyün deyirdi. Sevincindən yanağına yaş giləndi. "Salam, a Kür", - deyər ucadan səsləndi. Qollarını yana açıb sakit-sakit axan sulara sarı uzatdı. Sanki Kürü qucaqlamaq istəyirdi. Elə beləcə mənə tərəf qanrılıb boynumu qucaqladı: "Sağ ol, a bala, yaman yaxşı iş gördün. Yaman həsrətindəydin Kürün".

Ana Kür axıb keçdiyi, insanlara bar-bəhər, bərkət, min bir nemət bəxş etdiyi hər yerdə gözəldir: evəzsiz, qənirsiz, əsrarəngiz, qüdrətdən yararlanmış səhrli gözəl, ulu Vaqifin vəsf etdiyi əsil seyrəngah...

...Gözəl yaz günlərinin birində oğlum Səmədələ dədə-baba yurdumuz Cəngən kəndinə, əmim oğlu Səfərgilə qonaq getmişdik. Sübh çağı oyanıb ata-bala Kürün axar-baxarlı sahilinə gəldik. Ətraf sükut içində idi. Sanki Kür də bu əsrarəngiz sakitliyi pozmaq istəmir, salxım söyüdlərin kölgə saldığı sahilinə siqal çəkirmiş kimi səssiz-səmirsiz axırdı. Lap diqqətlə baxanda adama elə gəlirdi ki, çayın suyu axmır, yaz səhərinin tərtemiz səmasını güzgü kimi özündə əks etdirən, ətrafı yaşılıqla haşiyələnmiş nəhəng bir tablounu xatırladır.

Birdən bu sükutu qəfil səs pozdu:

- Kəlbə Bəşir gicovunda balıq tutdular.

Səs gələn tərəfə döndük. Şuya qırmaq atan iki cavan oğlan söhbət edirdi. Onlardan uca boylusunun əli ilə göstərdiyi qarşı sahil-də doğrudan da tora balıq düşmüşdü. Səməd sual dolu nəzərlərlə mənə baxdı. Başa düşdüm ki, oğlumu balıqdan çox, indicə eşitdiyimiz "Kəlbə Bəşir gicovu" sözləri maraqlandırdı. Mən ona qarşı sahildə çaya tor atan balıqçıların üstündə dayandıqları kiçik yarımadanı xatırladan qaya çıxıntısını göstərdim. Sivri xəncər kimi çaya soxulmuş qaya çıxıntısı suyun qarşısını kəsərək burulğan əmələ gətirirdi. Cəngənliyin burulğanına "gicov" deyirlər. Orada çimmək xatalıdır, burulğan adamın başını gicəlləndirir, üzməyi yaxşı bilməyənləri batırır. Çayın belə dərin, burulğan yerində balıq çox olur. Köhnə kişilər söyləyirlər ki, buranın sahibi rəhmətlik ulu babamız Kərbəlayi Bəşir olub. O, qardaşı Allahverənə birlikdə Kürün bu axarlı-baxarlı, barlı-bəhrəli sahilində yurd salıb. ("Türk xalqlarının tarixi") kitabında göstərilir ki, Cəngən qədim türk tayfalarından birinin adıdır. Salyanda olduğu kimi Azərbaycanın bir çox yerlərində, o cümlədən uzun illər işlədiyim Cəlilabadda da bu adda kənd var).

Var-dövlət sahibi olan hər iki qardaş el içində böyük hörmət-izzətə malik idi. Bəşir yüzbaşı, Allahverən kəndxuda olub, xalq arasında sayılıb-seçiliblər, təsərrüfat işlərini yaxşı biliblər. Eyni zamanda kənd əhli ilə dil tapmağı, adamları səfərbər etməyi bacarıbılar. Onlar kəndin evlərini Kürdən müəyyən qədər aralı, bir cərgədə tikdiriblər. Kürle evlərin arasında bağlar saldırbılar. Bağların hər iki tərəfindən Kürə qədər dərin, enli arx qazdırıblar. İndi də köhnə cəngənliyə deyirlər ki, "bağlarınn ayağı Kürə çıxır, Kürdən su içir". Həqiqətən də belədir: yazda çayın vəsiyyəti qalxanda arxlar dolur, ağaclar su içir, aralıda və nisbətən hündürdə tikilən evlərə isə ziyan dəymir.

Deyirlər, Allahverənin kəndxudalığı dövründə Cəngən elə abadlaşdı, böyüyüb ki, Kürün Salyan tayına (rayon mərkəzi tərəfinə) sığmayıb. Onda Kürü keçib qarşı sahilə evlər tikiblər. Beləliklə, Kürün hər iki sahilində eyni adlı kənd belə yaranıb. El içində indi də belə deyirlər: o tay Cəngən, bu tay Cəngən.

(Davam olacaq)